

# Museer & Minnen

Slutrapport för Interreg Sverige-Norgeprojekt



EUROPEISKA UNIONEN  
Europeiska regionala  
utvecklingsfonden



INTERREG  
SVERIGE-NORGE

DIARIENUMMER: N3044I-58-II



# Museer & Minnen – 2012-2013

## Slutrapport för Interreg Sverige- Norgeprojekt

Diarienummer: N30441-58-11

### 1. Sammanfattning

Projektet har haft som syfte att genom ett mittnordiskt samarbete mellan anställda på museer och äldreomsorg/demensvård utveckla metoder för att använda museerna och kulturarvet till värdefull minnesstimulering av människor med begynnande demens. Genom denna mittnordiska samverkan har nya okonventionella arbetsformer och metoder utvecklats som bidragit till att höja livskvaliteten för målgruppen.

Den etablerade samverkan, metod- och verksamhetsutvecklingen kommer att fortleva efter projektets slut. Projektet och dess metoder och resultat har presenterats för andra museer, utbildningsinstitutioner och personal/beslutsfattare inom kommuners äldreomsorg/landsting, både inom och utanför de nordiska länderna.

Genom att de deltagande samarbetsparterna bestått av kulturarvsinstitutioner med olika inriktning (musik, trädgård, friluftsmuseum) och representanter från äldreomsorgen med sina arbetsmetoder, har ett berikande samarbete och spännande idéutbyte, med stor bredd utvecklats. I dessa nya sektors- och gränsöverskridande möten har ett mervärde skapats, jämfört med om varje land/plats skulle ha arbetat var för sig.

### Summary

This project has been a mid-Nordic cooperation between museum staff and staff from care for elderly and people with dementia. The purpose has been to develop methods on the use of museums and cultural heritage for stimulating memories of people with early stages of dementia. Through this mid-Nordic collaboration, new and unconventional methods and ways of working have been developed, which have contributed to improving quality of life for the target group.

The established partnership, as well as the work with development of methods, will continue after the project period. The project and its methods have been presented in the Nordic countries and the rest of Europe to other museums, educational institutions and staff and decisionmakers within the care for elderly run by the municipality and the county council.

A rewarding cooperation and exciting exchange of ideas within a wide range of areas has been made possible through the composition of partners. The staff from cultural heritage institutions has been experts in different types of heritage (music, gardening and open air museum) and the caretakers from elderly care have contributed their special competences. Surplus value has been created through these meetings across borders and sectors, compared to if each partner should have worked separately.

## **2. Projektets bakgrund**

Under 2009-2010 genomfördes ett pilotprojekt i minnesstimulering tillsammans med fem museer i Sverige. Från vår region deltog Jamtli och Murberget i Västernorrland. Projektet "Kommer du ihåg? –Minnesupplevelser i socialpedagogikens tjänst" kunde genomföras tack vare medel från Kulturrådet. Genom detta projekt fick vi våra första erfarenheter av minnesstimulering och reminiscens, metoden att tillsammans tänka högt om minnen. Ett svenskt nätverk av museer kunde skapas som påbörjade arbetet med minnesstimulering vid sina institutioner. Arbetet pågick i en mycket liten skala men skapade ett stort intresse från äldreomsorgen som önskade en utveckling av verksamheten och ett tätare samarbete mellan personalgrupperna inom vård & omsorg och museer.

Även i de nordiska länderna pågick liknande verksamheter, där Danmark sedan många år tillbaka är ledande. I Norge har ett antal Oslo-museer tillsammans med GERIA som är Oslo kommuns resurssenter för demens/äldrepsykiatri genomfört riktade program till personer med demenssjukdom.

Ringve Museum (musik) och Botaniske Hage, som hörde talas om både de norska och de svenska pilotprojekten, önskade få möjlighet att tillsammans med omsorgspersonalen i Trondheims kommun starta en liknande verksamhet med utgångspunkt från sitt museums inriktning på musik och trädgård.

Genom att låta de två ländernas första erfarenheter och kontakter mötas och utvecklas vidare i ett mittnordiskt projekt som siktade på att hitta ännu fler former för hur kulturarv kan berika livet för de äldre genom minnesstimulering nås samhällsviktiga mål för båda nationerna. I de nya möten som projektet kunde skapa mellan personal från olika sektorer och länder och även mellan olika typer av museer (musik, friluftsmuseum, botanisk trädgård) kunde ett mervärde nås jämfört med om varje land/plats skulle arbeta var för sig.

Vårt nuvarande projekt "Museer & Minnen" mellan åren 2012-2013 har haft som syfte att genom ett mittnordiskt samarbete mellan anställda på museer och i äldreomsorg/demensvård utveckla metoder för att använda museerna och kulturarvet till värdefull minnesstimulering av människor med begynnande demenssjukdom.

### Problembakgrund

Museernas traditionella roll att samla, vårda och visa har under senare årtionden vidgats allt mer till att även innefatta nya viktiga samhällsuppgifter. Social inkludering och möjligheten att nyttja museerna och kulturarvet till andra ändamål än de traditionella hör till utmaningen. Att öka tillgängligheten och erbjuda mötesplatser för nya besöksgrupper står högt på agendan.

Inom äldreomsorgen ställs allt större krav på fortbildning och utveckling av verksamheten. Socialstyrelsen betonar i "Värdegrunden i socialtjänstens omsorg om äldre" det sociala innehållets betydelse i verksamheten. De äldres behov av socialt innehåll i personalens insatser ska beaktas. Förutsättningar ska skapas för att de äldre ska kunna uppleva en meningsfull tillvaro. (Socialtjänstlagen 5 kap)

Genom projektet "Museer & Minnen" ville vi inom ett mittnordiskt nätverk av personal från vårdsektorn och museisektorn utveckla kulturarvets möjligheter att bidra till högre livskvalitet för människor med begynnande demenssjukdom. Projektet ville arbeta fram långsiktiga och realistiska arbetsmetoder för att ge personer med den diagnosen en mer stimulerande tillvaro. Målet var att hitta en verksamhetsmodell som kunde leva kvar efter projektavslut och som även kunde nyttjas av andra museer och kommuner. Tanken var att det nordiska nätverket bestående av kulturarvsinstitutioner med olika inriktning (musik, trädgård, friluftsmuseum) och de olika traditionerna som finns inom äldreomsorgen skulle berika samarbetet mellan de två länderna. Skapa möjligheter till spännande idéutbyten och utveckla en användbar bredd.

En viktig samhällsekonomisk och demografisk bakgrund till projektet är att en stadigt växande andel av Nordens befolkning utgörs av människor över 65 år. Särskilt i de äldsta åldersgrupperna lever många ensamma efter att hustrun eller mannen fallit ifrån och det finns en stor risk för att de hamnar i inaktivitet med minskad social stimulans. Följden kan bli att de hamnar i ett allt större beroende av stöd och hjälp från samhället. Att undvika detta scenario är förstås viktigt ur folkhälso- och samhällsekonomiskt perspektiv. Det övergripande syftet med projektet har varit att de gamla ska få en meningsfull tillvaro med bra livskvalitet och välbefinnande under slutskedet av sina liv.

*Huvudmän:* Stiftelsen Jamtli (projektledare ) och museene i Sør-Trøndelag, avdeling Ringve Museum (norsk huvudansvarig) Övriga deltagare i projektet har varit Murberget, länsmuseum i Västernorrland samt Härnösands kommun, Östersunds kommun och Trondheims kommun. I mindre grad deltar även: NTNU Botanisk Hage, Stjørdals museum ( en avdelning inom Stiklestad Kultursenter) och Sverresborg museum.

*Finansiering:*

Projektets totala budget har varit:

SEK 1 468 000

NOK 869 800

Efter överenskommelse i början av projektet (april 2012) gjordes en justering i budget där potten för resor utökades för att möjliggöra dels ett deltagande i en kurs i Oslo, dels för ett studiebesök till Den gamle by i Århus.

Enligt projektbeslutet såg svensk- och norskprojektbudget ut som redovisas här.

Svensk projektbudget SEK						
Faktiska kostnader	2012	2013	2014	2015	Summa SEK	%
Egen personal inkl soc avg	319 200	319 200			638 400	43,49%
Externa tjänster	88 000	88 000			176 000	11,99%
Lokalkostnader	36 000	36 000			72 000	4,90%
Investeringar	0	0			0	0,00%
Resor	10 500	10 500			21 000	1,43%
Övriga kostnader	82 800	82 800			165 600	11,28%
<b>Summa faktiska kostnader</b>	<b>536 500</b>	<b>536 500</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>1 073 000</b>	<b>73,09%</b>
Extern offentligt direktfinansierade kostnader	197 500	197 500			395 000	26,91%
<b>Summa svenska projektkostnader</b>	<b>734 000</b>	<b>734 000</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>1 468 000</b>	<b>100,00%</b>

Av projektets svenska kostnader beräknas att 32 % kommer att uppstå i *Västernorrlands län*.

Norsk prosjektbudget NOK						
Faktiske kostnader	2012	2013	2014	2015	Summa NOK	%
Eget personale inkl sos avg	91 200	91 200			182 400	20,97%
Eksterne tjenester	150 000	155 000			305 000	35,07%
Lokalkostnader	0	0			0	0,00%
Investeringar	0	0			0	0,00%
Reiser	7 000	7 000			14 000	1,61%
Övriga kostnader	50 000	44 000			94 000	10,81%
<b>Sum faktiske kostnader</b>	<b>298 200</b>	<b>297 200</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>595 400</b>	<b>68,45%</b>
Eksterne offentlige direkte finansierte kostnader	150 400	124 000			274 400	31,55%
<b>Sum norsk prosjektkostnader</b>	<b>448 600</b>	<b>421 200</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>869 800</b>	<b>100,00%</b>

*Tidplan:* Projektet startade 2012-01-01 och avslutades 2013-12-31

#### Tid- och aktivitetsplan

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Projektstart, planering av arbetets upplägg, projektledarträffar	2012-01-01	2012-03-31
Uppstartskonferens på Jamtli	2012-03-15	2012-03-16
Minnesstimuleringsarbete – utprovning av metoder	2012-01-01	2013-09-30
Studiebesök hos projektparterna – erfarenhetsutbyte på plats	2012-01-15	2013-09-30
Dokumentation och spridning av verksamheten	2012-02-15	2013-12-31
Marknadsföring av aktiviteter till media	2012-01-01	2013-12-31
Planläggning av fortsatt verksamhet och användning av resultat efter projektslut	2012-01-01	2013-12-31
Projektutvärdering och slutredovisning/projektevaluering og regnskapsavslutning	2013-08-31	2013-12-31
<b>Projektets start och slutdatum</b>	<b>2012-01-01</b>	<b>2013-12-31</b>



### 3. Projektbeskrivning, målgrupp, resultat och resultatindikatorer samt effekter

#### 3.1 Projektbeskrivning

##### Gemensamma metoder i genomförandet av projektet

*Reminiscensmetoden:* Samtliga institutioner i projektet arbetar utifrån metoden reminiscens. En metod som går ut på att man tänker högt om minnen, enskilt eller i grupp. Till skillnad från det realitetsanpassade förhållningssättet där fokus ligger på fakta och nutid vilket kan upplevas kränkande för den minnessvage, bygger man upp minnestimuleringen utifrån individens engagemang och känslor. Utifrån kunskaper om den minnessvages livshistoria ställer man frågor med en känslomässig anknytning, vilket är av vikt då minnet knyts upp av känslor. Minnesstimuleringen består av två faser; att försöka komma ihåg en händelse/situation och att återberätta den. Detta är två processer som stimulerar hjärnan utan att den enskilde blir ifrågasatt och kränkt. Man kan utgå från olika teman eller föremål att samtala om. Det får gärna vara ett äldre föremål, när man som personal har dålig kännedom om föremålet uppkommer en godartad situation, för då blir plötsligt den minnessvage den kompetente. På det sättet bryter man mot den normala omsorgssituationens maktbalans där givaren alltid har ett maktövertag mot mottagaren.<sup>1</sup>

*Sinnesstimulering :* Gemensamt är också att vi arbetar med sinnesstimulering i form av dofter, smaker, ljud –och musikupplevelser samt känsel. De företeelser vi samtalar om förstärks genom att t ex föremål hanteras, kaffe mals, timmer barkas och kolbullarna fräser i stekpannan medan allsången stämms upp. Att koppla olika moment av rörelser som upprepas till temat upplevs positivt och skapar igenkännande.

*Flexibilitet:* Ett honnörsord i verksamheten har varit flexibilitet! – Att spinna vidare på deltagarnas egna minnen som väcks av främst den fysiska miljön är en stomme i vårt gemensamma arbete. Utgångspunkten för våra samtal har varit teman/aktiviteter som vi planerat för grupperna. Men det är av vikt att se den planerade verksamheten som ett stöd och inte som det allena rådande. Att vara lyhörd och kunna fånga upp deltagarnas ”minnestrådar” är något som alltmer utmärker vårt arbete. Vår kompetens inom kulturarvet parat med vård-omsorgspersonalens lyhördhet är en lyckad kombination som underlättar detta flexibla arbetssätt.

*Gemensamma konferenser:* Under första halvåret 2012 genomfördes träffar och handledning av den museipedagogiska personalen på plats i Norge och på Ringve. En uppstartskonferens på Jamtli med samtliga samarbetsparter inledde vårt gemensamma arbete. En studieresa till Oslo och en kurs tillsammans med GEIRA-Oslo kommuns resurscenter för demens/ålderspsykiatri genomfördes också under våren. Studieresan innefattade även studiebesök på ett antal museer i Oslo med inblick i specialprogram för personer med demenssjukdom. Under sommaren besöktes även Jamtli Historiland av Ringves pedagoger.

---

<sup>1</sup> Per Hägglund, Demens och psykiatrikonsulent i Härnösands kommun

De felles konferansene var viktige for utvikling av prosjektets helhet. Under konferansen august 2012 hadde alle begynt sine møter og prosjekter, så gjennom samtaler fikk vi god og realistisk veiledning om hvordan vi kunne utvikle det videre, hva vi ønsket fra hverandre og ulike perspektiver på møter med demensrammede på museer. De ulike helsesenterene/kommunene fikk også god plass til å komme med ønsker og ruk til videre utvikling, noe som har vært viktig for å gjøre tilbudet best mulig for brukerne og pårørende. Under konferansen fikk hvert museum lagt fram planene for året, og vi gikk også gjennom interregts ønsker om rapporteringsarbeidet. Det ble også lagt planer for videre samarbeidstreff, f.eks. inspirasjonstur til Århus. Ringve delte også sin erfaring fra samarbeidet med Møter med Minner – et Oslo-basert prosjekt om tilrettelagte omvisninger for demensrammede på museum. Inspirasjon til aktiviteter og besøkene ble spesielt framtrædende etter hver samling mellom Jamtli, Ringve og Murberget, og deres kommuner. Her kom det fram nye ønsker og tanker om hvert prosjekt, og hvordan man kan utvikle det videre.

Turen til Den Gamle By i Århus var spesielt givende, men også besøket til Murberget. Her fikk de ansatte på Valentinlyst ideen om å finne et gammelt kjøkken og sette det opp på Dagsenteret. Det har vist seg å være veldig populært.

I august 2013 møttes vi på Ringve for å oppsummere og evaluere vårt arbeid under samarbeidsprosjektet. Hva var vi fornøyd med? Hva kunne vært bedre? Hva planla vi videre etter prosjektets slutt? Hvilke hadde helsesektoren lært av dette prosjektet? Konferansen viste at prosjektene hadde vært en stor suksess hos alle, og at det var stor iver etter å fortsette i 2014. Ringve hadde gått gjennom en større utbyggingsprosjekt gjennom denne perioden, så det var et godt bilde på hvordan vi må tilrettelegge våre tilbud til våre grupper ettersom demensrammede blir ”yngre”, og vi må utvikle tilbud som passer til de riktige minnene.

## Jamtli

### Verksamhet och aktiviteter:

Under projektiden har vi utvecklat friluftsmuseets möjligheter att arbeta med minnesstimulering med avstamp i kulturarvet. Vi har strävat efter att utveckla metoder som anpassats till varje persons bakgrund med fokus på deras barn- ungdomstid

*Utbildningsdagar och planering:* Under de första månaderna fokuserade vi främst på planering och utbildning av den personal som under den första terminen skulle arbeta tillsammans med oss från Södra Strands enhet, Östersunds vård-omsorg. Utbildningsdagen innehöll genomgång av lokaler ur ett kulturhistoriskt och inte minst praktiskt perspektiv. Tänkbara teman att arbeta tillsammans med de kommande grupperna, lämpliga aktiviteter, föremål (rekvisita) fotografiskt material som kunde länkas till teman planerades. Fakta-/inläsningsmaterial om den tidsepok som Per-Albin torpet representerade och till aktiviteterna sammanställdes och presenterades.



Arbetsterapeuten på Södra Strand var ansvarig för att sätta samman de grupper på fem personer av demenssjuka per tillfälle som skulle utgöra de två grupper/termin som besökte oss på måndag eftermiddag under fyra veckor/grupp. Under utbildningsdagarna ansvarade arbetsterapeuten för genomgång av personernas bakgrund utifrån levnadsberättelserna som anhöriga tillsammans med den demenssjuke sammanställt. Utifrån denna genomgång diskuterade vi vilka teman som var lämpliga att genomföra. Vid varje terminstart genomfördes detta upplägg av introducerande utbildningsdagar med personal från kommunen. Efter att varje grupp avslutat sina fyra veckor gjordes en utvärdering tillsammans med arbetsterapeuten och den personal som deltagit.

*Genomförande* : Under början av terminen skickades också en inbjudan ut till alla särskilda boenden i Östersunds kommun om möjligheten att under samma tidsperiod men på förmiddagarna, besöka Per-Albintorpet tillsammans med tre personer från boendet och två personal. För att underlätta verksamheten planeringsmässigt användes samma tema på både för- och eftermiddag.

*Teman* : Under de fyra tillfällen som grupperna vardera besökt oss har det växt fram några teman som alltmer blivit en stomme i verksamheten. Första tillfället: Vi lär känna miljön i Per-Albintorpet och varandra. Förmiddagskaffet förbereds med kaffe som ska malas, kakbak och dukning av kaffebord. Samtal kring uppförstorade fotografier på tema kaffe. Andra tillfället: Genomgång av de individuella bildmapparna som vi återkommer till vid resterande träffarna. Tredje och fjärde tillfället: Öppet tema beroende på personernas bakgrund/ ev besök i någon av Jamtlis historiska miljöer som som t ex skogskojan, bakstugan, ladugården. När vi har yngre personer med demenssjukdom har vi anknutit till teman från 50-60 -talets Östersund, musik/dans/kläder.

Under projektiden har på förmiddagarna 120 personer, medräknat sin personal, deltagit i verksamhet på Per-Albintorpet. På eftermiddagarna har sju grupper totalt 35 personer, alla med diagnosen begynnande demenssjukdom/kognitiv svikt, deltagit.

*Bildmappar*: Personliga bildmappar har skapats utifrån bilder i museets bildarkiv som anknyter till personernas levnadsberättelse, t ex hemort, skolgång, intressen mm. Bildmapparna har under senare delen av projektet blivit den röda tråden i verksamheten kombinerat med de aktiviteter som erbjuds. Bildmapparna hjälper personerna i eftermiddagsgruppen att presentera sig inför varandra och skapar naturliga samtalsämnen. Vid sista träffen tar personerna med sig bildmappen hem. När personerna härstammar från andra län än Jämtlands län saknas ofta bilder i vårt arkiv. Förutom att söka kontakt hos läns museerna i den region som de kommer ifrån har även hembygds- och turistföreningars arkivmaterial som ligger ute på webben används. Flygbilder har visat sig vara utmärkta att använda trots personernas kognitiva problematik så har man en förmåga att tolka dessa bilder på ett bra sätt.

Ett förslag har utarbetats på hur dagverksamheten själva ska kunna beställa bilder från Jamtlis bildarkiv för att skapa egna individuella bildmappar tillsammans med de personer som besöker dem. Dessa bildmappar skulle kunna vara ett komplement till de levnadsberättelser

som följer med personen till särskilt boende. Något som skulle underlätta kommunikationen mellan personal, den demenssjuke och anhörig. Bildmapparna ska ses som ett exempel på en ny form av grupphjälpmedel/arbetshjälpmedel på kulturarvsbasis som kan nyttjas av äldreomsorgen. Under hösten har Jamtlis arkiv utarbetat beställningsblanketter som ska underlätta beställningar samt fotostatkopiering av bilder från arkivet.

*Öppethusdagar:* För att nå ut till fler personer erbjöds öppethusdagar som riktade sig till alla särskilda boenden i kommunen samt personer med hemtjänst. I början på juni och september genomfördes öppethusdagar vid fyra tillfällen under projektiden. Under försommaren vid Per-Albintorpet med ett mera kvinnligt tema och under hösten i skogskojorna med ett manligt fokus. Musiken har varit central i dessa arrangemang. Tillsammans med Estrad Norr utvecklades ett program med inslag av 50-60-tals musik som var mycket populärt både hos personal och yngre personer med begynnande demenssjukdom. Hösten 2013 var temat dansbaneminnen och Jamtlis nya dansbana skulle användas! Men tyvärr stod oss inte vädrets makter bi. Dansbandet med musik från 40-50-talet på repertoaren spelade istället upp till dans i Lignellsalen. Veteranbilar kunde beskådas och en provtur tas med Jamtlis nya 20-talsbuss. Öppethusdagarna har varit ypperliga tillfällen att brett sprida information om vårt projekt via press och media samt till personal och anhöriga. Totalt har under projektiden öppethusdagarna lockat ca 500 personer.

*Minnesväskor:* Fyra stycken ”Minnesväskor” på temat ”Kaffetåren den bästa är” har producerats. Minnesväskorna innehåller föremål som anknyter till temat och uppmuntrar till att användas. Dessutom finns fotografier från museets bildarkiv, konstbilder med anknytning till temat, och recept. Minnesväskorna kommer att utlånas till särskilt boende och dagverksamhet i hela länet. Syftet är att stimulera till samtal och skapa ”minnestunder” med utgångspunkt från innehållet i väskan. Ett antal damhandväskor från olika årtionden och herrportföljer/necessärer/arbetarbag fyllda med olika tidsenliga ”tillbehör” att minnas kring kommer också att vara möjliga att låna. Ytterligare minnesväskor som är under produktion är tema jul, leksaker och skoltid.

*Regional spridning:* Informationsmöten har under försommaren och hösten hållits i Åre, Härjedalen och Bräcke kommun. Syftet har varit att sprida info om vårt projekt och möjligheten att arbeta ute i regionen med minnesstimulering och kulturarv. Målgruppen har varit äldreomsorgens personal och främst från dagverksamhet, kulturombud samt även hembygdsföreningar i respektive kommun. Deltagarna vid dessa möten har sedan inbjudits till en inspirationsdag där en fördjupad presentation hållits om projektet. Inspirationsdagen genomfördes i oktober i samverkan med den ansvariga (för det sociala innehållet) från Östersunds kommun. Praktiska exempel på hur man kan arbeta med t ex minnesväskor, söka bilder på museets hemsida samt hur en historisk miljö kan användas för minnesstimulering varvades med intressanta historiska föredrag och nedslag i praktiken på en dagverksamhet. Inspirationsdagen var fullbokad och en kölista har upprättats utifall en ny inspirationsdag kan komma att genomföras.

Ansvarig på regionförbundet har även informerats om projektet. Därefter inbjöds projektledaren tillsammans med Södra Strands chef till regionförbundets möte för "SOSAM"-sociala samrådsgruppen " där politiker och ansvariga tjänstemän från hela länet fick information om vårt gemensamma projekt.

Ett möte har också ägt rum med representanter från de samiska förvaltningskommunerna i Jämtland, Dalarna och Västerbottens län. Det finns intresse för ett nytt projekt med inriktning på samiska personer med begynnande demenssjukdom där man önskar handledning utifrån de erfarenheter som vi dragit.

Avvikelser från planerad verksamhet: Utprövning av metoder och uppstartskonferensen kom att förskjutas någon månad framåt i tiden p g a planering och utbildning av personal från dagverksamheten som inledde projektet. Studieresan till Oslo samt till den "Den gamle by" tillkom efter justering av budget.

#### Andel av kostnaden i procent av olika verksamheter/aktiviteter

Besök av brukargrupper: ca 40 %

Planering: ca 20 %

Möten, konferenser: ca 10 %

Marknadsföring: ca 10 %

Rapportarbete: ca 20 %

### Ringve

#### Verksamhet och aktiviteter:

Gjennom prosjektet har Ringve utviklet et tilbud til demensrammede med hovedfokus på musikk, botanikk og gode opplevelser. Prosjektet har i disse årene vist seg å være svært populært hos ansatte på museet, brukergruppen fra et dagsenter og andre samarbeidspartnere.

Utbildningsdagar, planering och utbyte: Perioden januar til april 2012 hadde prosjektleder Helle Singaas jevnlig møter med personell fra Valentinlyst Helse og Velferdssenter avd. Minna, etter anbefalinger av Trondheim Kommune. Disse planleggingsmøtene hjalp oss å finne den beste måten å samarbeide med helsesektoren, og skape et tilbud til demensrammede. Etter gode samtaler og råd bestemte vi oss for et tilbud til en gruppe demensrammede, som skulle vare til august 2013.

Under planleggingsfasen fikk Ringve besøk av prosjektansvarlig Britt-Marie Borgtrøm fra Jamtli. Vi så gjennom lokalene på Ringve, og fikk råd om hvordan man kan bruke forskjellig tema hver uke, og mulige måter å utvikle et ukentlig prosjekt. Ringve tok f.eks. med seg Jamtlis forslag om å lage et brev som alle brukerne fikk med seg etter hver uke, slik at

pårørende ser hva de har gjort under sitt besøk. Vi så også på bruken av kaffemat og lukter, og viktigheten av å ha kontinuerlig kontakt med helsesektoren.

Prosjektleder Helle og sekretær Berit tok i april turen til Jamtli, og hentet mer inspirasjon om bruk av gjenstander, friområder, og tilrettelegging av tilbudet for begge kjønn.

*Genomførande:* April 2012 begynte vi med ukentlige besøk av en brukergruppe på 6 eldre med demens i tidlig stadium. I brukergruppen er det 4 faste kvinner, mens det har vært noen skiftninger med menn i gruppen. Totalt har 9 brukere vært med på prosjektet. Med seg hadde brukergruppen to faste personell, en aktivitør Asla Bjørnhaug og en sjåfør/hjelparbeider, Lars Austad. De fulgte prosjektet fra begynnelsen til slutt. Avdelingsleder på Minna, Marie Therese Arntsen, administrerte besøk og transport til gruppen. De dro samlet fra dagsenteret, og returnerte dit etter hvert besøk. På Ringve møtte gruppen Helle Singsaas, museumspedagog og prosjektansvarlig, og sekretær Berit Øvreneess, som hjalp til med aktiviteter, servering og samtaler med gruppa. Hvert besøk varte i 2 timer og var tok oftest plass i Ringves staselige direktørbolig etter Victoria Backhe. Vi fikk tilbakemelding om at dette lokalet gjorde besøkene enda mer spesielle.

*Teman:* Innholdet i besøkene var alltid nesten alltid delt i tre: en sangstund, kaffestund, og en aktivitet/besøk. Under sangstunden var det først en oppvarming av stemmen, hvor vi varmet opp kroppen, fokuserte på pust, toneklang, diksjon og generell bruk av stemmen. Brukerne ble i løpet av dette prosjektet veldig positive til denne sangundervisningen, de fikk mer selvtillit til sine sangstemmer, og det var en merkbar utvikling fra første til siste sangstund. Helle valgte repertoar de kjente, med gode tekster, stor skrift, og med bilde av noe som var relatert til sangen. Vanligvis var det omtrent 3 sanger per uke, og de tok med seg tekstene hjem. Det ble endel Prøysen og Evert Taube. En periode jobbet vi også med dirigering, som var en god fysisk oppvarming til sangstunden.

Etter sangstunden gikk vi inn i spisestuen og drakk kaffe. Berit Øvreneess stilte med ulike kaffebrød, eller mat som passet til temaet for besøket, f.eks. taco på Mexicansk dag, bløtkake rundt 17. mai og julekaker før lunsj. Det ble mange gode samtaler rundt dette bordet.

Aktiviteter etter kaffestundene varierte veldig. Det var mange kollegaer som ville bidra, så vi fikk besøk fra konservatorer, formidlere og direktører. Ellers fikk vi f.eks. bygget instrumenter, presset blomster, trommekurs, gått turer i botanisk hage, omvisning på Sverresborg museum og Rockheim, hørt om Trondheimshistorie, luktet på diverse planter i sansenhagen, lagd julepynt, og mye, mye mer. Daglig leder for Botanisk Hage, Vibeke Vange, fikk en mye større rolle i prosjektet enn planlagt og satte av mange timer, fordi hun satte stor pris på å være med denne gruppen. Brukerne fra Valentinlyst har vist stor glede for rusleturene og hvordan det blomstrer i forskjellige årstider.

Siste besøk på Ringve var 28:e august, 2013. Da hadde det vært 54 besøk på Ringve.

*Avvikelser från planerad verksamhet:* September 2013 ble brukt til planlegging av en konferanse for helsesektoren og museumssektoren, for å finne flere samarbeidsarenaer i

Trondheim. Her skulle vi også høre fra flere eksperter for temaet. Dessverre så ble prosjektansvarlig Helle Singsaas sykemeldt fra slutten av september ut året, pga. operasjon relatert til svangerskap. Det er planlagt å ta opp samarbeidet med helsesektoren når Helle er tilbake fra permisjon, oktober 2014.

I prosjektplanen skulle vi samarbeide med NOEN, og andre eksperter på området, men siden den siste konferansen ble avlyst, så utgikk dette. Vi håper å få mer kontakt med eksperter og konsulenter innen demens i 2015. Samarbeidet med Stjørdal museum ble også litt mindre enn forventet. Vi besøkte museet under en felles samling, men pga. sykemelding fra deres side, har de ikke hatt tid til å besøke Ringve.

Det har blitt budsjettert med kostnader til konsulenter og eksterne tjenester, som ikke har vært nødvendig. En del av dette var satt av til konferansen i november, som dessverre ble avlyst.

Transport og flere punkter på Øvrige Kostnader har blitt mindre ruk tenn forventet også. Disse tallene gjør det enklere å planlegge et realistisk samarbeid med helsevesenet i 2015.

#### Ringves kostnader/tidsbruk i prosentsetser

Besøk av brukergruppe: ca 21 %

Planlegging av prosjekt/besøk: ca 39 %

Møter og konferanser: ca 24 %

Markedsføring: ca 5 %

Rapportarbeid: ca 11 %

#### Murberget:

##### Verksamhet och aktiviteter

Länsmuseet och Härnösands kommun har tillsammans ordnat träffar på museet och i olika kommunala verksamheter inom äldreomsorgen. Detta för att demenssjuka och andra brukare inom den kommunala omsorgen skall kunna ta del av museet, vårt kulturarv. Dessa personer behöver struktur och därför måste de få en anpassad verksamhet eftersom de har svårt att ta del av museets ordinarie verksamhet. För att brukarna skulle få ut mesta möjliga av besöken ordnades träffar där personal från kommunen och pedagoger från museet deltog och styrde upp sammankomsterna. Pedagogerna gjorde träffarna levande med berättelser runt historiska händelser och fångade upp brukarnas egna erfarenheter och intressen. Genom sin kulturhistoriska kunskap kunde de göra historien levande på ett annat plan än kommunens egen personal kunde göra. Ett samarbete som gjorde museet levande och tillgängligt för dessa brukare. Kommunens personal bidrog med personkännedom och trygghet till brukarna och deras anhöriga. En annan effekt var att kommunens personal såg brukarna i en annan miljö än den vanliga. Träffarna lockade fram en del av deras livsberättelser som annars i andra

sammanhang antagligen inte skulle ha kommit fram. Museet kunde belysa de delar av samtidshistorien som är viktig för brukarnas identitet.

*Utbyte emellan sektorer:* Kommunen och museets personal har arbetat tillsammans utifrån reminiscensmetoden. En metod som museets personal lärt från kommunen. Metoden är lätt att integrera i museets övriga pedagogiska profil. I anhöriggrupperna är det viktigt för båda parter att de demenssjuka personerna blir lugna och avspända i museets miljö och att gemensamma minnen väcks. Det uppstår samtal där sjukdomen inte är lika märkbar och nästan bortglömd för en stund. Demenssjukdom är också de anhörigas sjukdom. Att arbeta pedagogiskt innebär alltid att försöka möta besökaren på deras kunskapsnivå, emotionella nivå och med hänsyn till alla i gruppen. På så sätt har arbetet inom projektet breddat museipersonalens pedagogiska kompetens.

En avgörande framgångsfaktor för projektet har varit att kommunens personal bidragit med trygghet hos brukarna och deras anhöriga i samband med besöken. När projektet pågått en tid så har brukarna och de anhöriga skapat relationer till museets personal och på det sättet har de känt sig avslappnade i våra möten.

*Flexibilitet & lyhörddhet:* Vidare har pedagogerna varit lyhörda till brukarnas egna berättelser. Ibland har temat blivit något annat än planerat, eftersom utgångspunkt tagits utifrån enskildas inlägg. Det är väldigt viktigt för att nå framgång att träffarna är flexibla och att pedagogerna är lyhörda. Syftet med projektet är att brukarna och de anhöriga ska uppleva träffarna som meningsfulla. Om pedagogerna inte hade varit lyhörda, hade de inte kunnat skapa denna meningsfullhet som alla brukare, anhöriga och personal inom museet och kommunen upplevt. För att få till denna öppenhet och flexibilitet har personal vid anhörigcenter och pedagogerna haft många träffar i starten av projektet och under projektets gång. En annan viktig aspekt är att aktiviteterna måste anpassas till brukarnas förutsättningar vilket innebär att samverkan måste ske mellan kommunens personal (som känner brukarna) och pedagogerna. Här har man under projektet tagit hjälp av levnadsberättelser som fokuserar på intressen och olika upplevelser hos brukare och anhöriga.

*Teman:* För att förstärka och begränsa samtalen i träffarna har utgångspunkten varit olika teman. Dessa teman har varit ämnen som de flesta har en relation till, som skola, dans, jul, växter mm. Rekvisita har tagits fram för alla sinnen och till och med fikastunden har anknytning till dagens tema, t ex smörgåspaket vid skol temat. Att arbeta med anhöriggrupper har upplevts som extra känsligt eftersom deras anhörig nyligen fått sin diagnos. Demenssjukdomar betraktas som de anhörigas sjukdom. Anhöriggrupper träffas även med kommunens personal, då med större tyngdpunkt på sjukdomen. I många fall har de anhöriga uttryckt sin uppskattning över de träffar som erbjudits av museet eftersom fokus i samtalen legat någon annanstans. Tillsammans har de kunnat minnas episoder ur livet som bleknats av sjukdomen. Genom att erbjuda olika samtalsteman får samtalen alltid nya perspektiv utifrån det egna livet.

*Minneslådor:* Under projektets sista period har museets personal arbetat intensivt med att färdigställa ett antal minneslådor i olika teman. Innehållet är anpassat så att det ska kunna

passa de flesta oavsett om man har exempelvis dålig syn eller hörsel. Lådornas teman är: skolminnen, dansminnen, skördetid, jultraditioner, lekar och leksaker samt mors syskrin.

*Nya miljöer:* Den yngsta miljön på Murberget är 1940-tal. Vi har under projektets gång känt behov av att gå framåt i tiden, eftersom många av brukarna inte kan relatera till 40-talet. Planer har inletts på att skapa en 1960-tals miljö för att tillfredsställa behovet av en modernare miljö.

*Etnologisk samtidsdokumentation:* Inför framtiden finns ett behov av att dokumentera de berättelser som kommit fram under mötena med brukarna. Berättelser som är viktig etnologisk samtidsdokumentation och kan användas i fortsatt verksamhet för museet.

*Fortbildning:* Under hösten deltog två personal från Murberget i konferensen "Värt att leva för! Kultur för äldre – ett nordiskt perspektiv" Konferensen arrangerades av Kulturrådet i Stockholm. se länk: [http://img2.anpdm.com/Kulturradet/carm\\_702.jpg](http://img2.anpdm.com/Kulturradet/carm_702.jpg)

### Andel av kostnaden i procent av olika verksamheter/aktiviteter

Besök av brukargrupper: ca 40 %

Planering: ca 20 %

Möten, konferenser: ca 20 %

Marknadsföring: ca 10 %

Rapportarbete: ca 10 %

### **3.2 Målgrupp:**

#### **Jamtli:**

Målgruppen har varit personer med begynnande demenssjukdom/kognitiv svikt (eftermiddagsgruppen). Deras anhöriga har också indirekt varit en del av projektet. De har via projektet fått en välbehövlig stund för återhämtning.

En annan målgrupp har varit boenden på särskilt boende tillsammans med sin personal. Här riktade vi oss även till personer som inte alla gånger har en demenssjukdom utan kan ha andra vårdbehov som gör att de inte längre kan bo hemma (förmiddagsgruppen).

Personalen inom den dagverksamhet på Södra Strand som vi samarbetat med under hela projektperioden samt vår egen personal på museet är viktiga "kuggar" i utvecklingen av projektet. Den ömsesidiga utbildning som projektet kunnat erbjuda har berikat personalen från båda sektorerna. Totalt har sju personal från dagverksamheten på Södra Strand deltagit samt två personal från Jamtli i den direkta verksamheten.



Under öppethusdagarna har vi vänt oss till en bredare målgrupp, även personer med eget boende och hemtjänst har varit välkomna förutom de tidigare nämnda.

De frivilliga insatserna från Jamtlis vänförening ”Gynnarna” har varit ett stort stöd under våra öppethusdagar, vid fikaförsäljning av hembakat bröd samt öppethållande av bakstugan vid våra träffar. En sidoeffekt har varit att Gynnarna som består av friska äldre, via projektet fått en meningsfull sysselsättning som de uppskattat att delta i. Vi bedömer att vi mer än väl nått de målgrupper som vi vänt oss till.

#### Resultatmottagare:

*Inom museisektorn:* Under projektiden har föreläsningar hållits vid ett antal nationella, internationella samt nordiska konferenser. Här kan nämnas två nordiska NCK konferenser (Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik), Svenska FRI (friluftsmuseernas sammanslutning i Sverige), nordiska FRI (sammanslutning av större nordiska friluftsmuseer), AEOM (Association of European Open Air museums) projektet LEM -Creativity, Lifelong Learning and the Ageing Population med representanter från Italien, USA och Danmark. LLOAM- det europeiska nätverket ”Lifelong learning in open air museums” i Ungern. Även under Heimbygdas konferenser har projektet presenterats.

Jamtli deltar också i ”Re-active” som är ett grundtvig-projekt som syftar till att sex friluftsmuseer i Europa: Beamish (UK), Bokrijk (Be), Den gamle by (Dk), Skanzen (Hu), Maihaugen (No) och Jamtli ska utbyta erfarenheter om arbetet med personer i tredje och fjärde åldern för att hjälpa varandra att utvecklas. Genom bättre kännedom om varandras verksamhet ökar möjligheterna till samarbete och gemensamt utarbetande av nya metoder. Projektet startade 2012 och avslutas i juli 2014. Verksamheten i ”Museer & Minnen” presenterades vid några av Re-actives träffar.

*Inom universitet och högskolor:* Studenter från NTNU i Trondheim har fått en inblick i projektet via en föreläsning inom ramen för masterprogrammet i kulturminnesvårn. En uppsats från institutionen ABM vid Uppsala universitet samt ytterligare en uppsats vid institutionen för museologi vid Umeå univeristet har skrivit om projektet.

Anna Hansen, Jamtli deltog i konferensen ”Society of American Archaeologys” konferens i Honolulu. Där presenterade Anna ett paper med titeln "Elderly people as a developing market for cultural heritage sites". En del i presentationen handlade om Museer & Minnen. Under projektiden har även kontakt etablerats och en föreläsning hållits för forskare inom projektet ”Age living conditions ”- åldrande och livsvillkor vid Umeå universitet. En tvärvetenskaplig forskargrupp inom samhällsvetenskap, humaniora och medicin. Projektet är en av Umeå universitets tolv profilområden för spetsforskning se <http://www.ddb.umu.se/cbs/alc>

*Inom vård – omsorg:* Personal och anhöriga vid Södra strands enhet har fått kännedom om projektet genom en ”Äldrevårdsdag” arrangerad av landstinget och med personal som arbetat med vårt projekt. Inom Åre, Bräcke samt Härjedalens kommun har informationsmöten arrangerats där målgruppen varit personal från främst dagverksamhet/säbo och kulturombud

inom vården . Även hembygdsföreningar och frivilliga organisationer har deltagit vid dessa informationsmöten.

Samarbete har etablerats med Östersunds kommun och ansvarig tjänsteman för de sociala mötesplatserna, sociala innehållet. I samverkan arrangerades på Jamtli en fulltecknad inspirationsdag för äldreomsorg och hembygdsföreningar. (se tidigare text)

Kontakt har tagits med regionförbundets ansvariga tjänsteman kring äldreomsorgsfrågor. Det mötet resulterade i en inbjudan till en föreläsning om projektet vid regionförbundets möte tillsammans med Södra Strand.

Föreläsningar har också genomförts för demensteamet i Östersunds- och Sollefteå kommun samt inför representanter från de samiska förvaltningskommunerna i Jämtlands, Dalarnas och Västerbottens län.

*Övriga kontakter:* Föreläsningar för hembygdsföreningar i länet har genomförts framförallt under det sista halvåret under resultatspridnings fasen. Vid informationsmöten ute i länet har hembygdsföreningarna i Åre kommun: Undersåker och Hallen, Hällesjö i Bräcke och Hackås i Bergs kommun samt Härjedalens fjällmuseum tagit del av projektet.

Samarbetet med projektet "Möten med Minnen" har fortsatt via Alzheimerfonden och Nationalmuseet i Stockholm.

### **Ringve:**

Målgruppen for Ringves tilbud var eldre, med demens i tidlig stadium. Pga. trapper til direktørboligen, så var det viktig at de kunne bevege seg fritt (ikke rullestol), og bruke Ringves botaniske hage. Andre målgrupper var personalet i helsesektoren. Det var viktig å vise hva museer kan bli brukt til, og hvordan vi tenker annerledes når vi tilbyr aktiviteter.

*Resultatmottagare :* Målet var også å inspirere museer, og vise hvordan Ringve brukte museet som en arena for erindringsterapi. I prosjektet har vi fått fantastisk tilbakemeldinger fra begge målgruppene, ofte ved å presentere prosjektet på ulike fagdager.

Det har vært litt interesse fra pressen gjennom prosjektet, og flere grupper har tatt kontakt med oss for å høre mer om arbeidet på Ringve.

Dessverre fikk ikke Ringve til å ha en større konferanse etter prosjektet, pga. sykdom. Målet var her å være et treffpunkt for alle våre målgrupper: helsesektoren, museumssektoren, eksperter innenfor området, og pårørende.

***Murberget:*** : Målgruppen som tagit del av aktiviteterna är boende vid kommunens särskilda boenden för äldre, dagverksamheten för demenssjuka och anhörigcenters stödgrupper för tidigt demenssjuka personer och deras anhöriga. Vidare har grupper från anhörigcenter, öppna sociala mötesplatser tagit del av projektet. Den lokala demensföreningen har också involverats i projektet och de har varit med i utformningen av träffar och aktiviteter vid museet.

*Resultatmottagare:* Sammantaget har projektet nått kommunens företrädare; både ansvariga politiker och tjänstemän och hela kommunfullmäktige. Genom föreläsningar har vi kommit i kontakt med enskilda medborgare inom kommunen. Föreläsningarna har varit efterfrågade av SPF, Pensionärsuniversitetet och De Gamlas Vänner. Vi tycker oss ha lyckats skapa debatt och engagemang på högsta nivå inom kommun och landsting och dessutom väckt stort intresse bland allmänheten. Vi möter överallt ett stort positivt intresse och engagemang.

### **3.3 Resultat och resultatindikatorer samt effekter:**

Enligt projektbeslutet skulle projektet "Museer & Minnen" leda till följande resultat: Den kursiva texten är de beskrivna resultaten enligt beslutet. Därefter följer en summering av hur utfallet av projektarbetet verkligen sett ut vid respektive institution.

- *Utveckla metoder för hur museer och kulturarv kan användas till minnesträning (minnesstimulering) för människor med begynnande demenssjukdom .*
- *Hur personal från äldreomsorg och kulturarvsinstitutioner kan hitta nya okonventionella samarbetsformer för att höja livskvaliteten för målgruppen.*
- *Ambitionen är också att de metoder och samarbeten som projektet ger upphov till ska bli bestående och göra att verksamheten kan permanentas efter projektperioden.*
- *Projektägarna kommer också utanför projektet söka samarbetspartners som gör det möjligt att erbjuda kurser och utbildningar i denna verksamhet och som erbjuds till personal både inom äldreomsorg och inom kulturarvsinstitutioner i Norden.*

#### **Jamtli:**

Under projektiden har vi tillsammans med personal från vård-omsorg utvecklat verksamhet som kan erbjudas personer med begynnande demenssjukdom/kognitivsvikt. Samarbetet med Östersunds kommuns har varit avgörande för de resultat vi uppnått. En viktig förutsättning för verksamheten har varit att kommunens personal skapat de grupper av hemmaboende demenssjuka som vi tagit emot i Per-Albintorpet. Dessutom har vi genom kommunens "kanaler" nått personal och brukare på särskilt boende och kunnat erbjuda dem möjlighet att besöka Per-Albintorpet.

#### **Exempel på projektets resultat och effekter:**

- *Personliga bildmappar* som under projektiden utvecklats och nu är på gång att bli en del av verksamheten på dagverksamheten. (se tidigare beskrivning) Bildmapparna stimulerar kommunikationen mellan deltagarna i gruppen. De har funnit gemensamma nämnare som till exempel skolgång, fritidsintressen eller orter/platser. Något som stimulerat till samtal och skapat relationer emellan personerna i gruppen. Bildmapparna har även haft en betydelse för de anhöriga. De har gett upphov till nya samtalsämnen och minnen att dela med varandra. För en stund kan sjukdomen få "blekna bort" och den demenssjuke kan få känna sig som

expert. Sammantaget är detta viktigt för att personerna ska känna sig bekräftade vilket kan stärka deras självkänsla som ofta är ansträngd.

- *Underlag till levnadsberättelser:* För att kunna sammanställa bildmapparna krävs ett bra underlag via de levnadsberättelser som används av vård och omsorg/demensteam, Vi har under projektiden kommit fram till att dessa borde utvecklas ytterligare med större fokus på barn-ungdomstid. Skoltiden skulle t ex kunna beröras djupare. Det skulle innebära flera samtalsämnen att beröra från den tid där personernas minnen är som starkast. Dessutom skulle det även kunna innebära fler ingångar för att hitta relevanta bilder till bildmapparna. Under projektiden har vi inte hunnit med att genomföra en sådan förbättring. Vi hoppas att inom ramen för ett nytt eventuellt projekt, tillsammans med kommunens personal, kunna ta fram ett förslag på fördjupade frågeställningar som ett komplement till levnadsberättelserna.
  - *"Egna besök" på Per-Albin torpet:* Redan efter första perioden av projektet föreslog kommunens personal att utbytet kunde fördjupas genom ytterligare besök på Jamtli av dagverksamheten. Ett avtal gällande "egna besök" på Per-Albin torpet har upprättats. Ett steg har tagits till en modell för en löpande verksamhet som står på egna ben.
  - *Veckobrev:* Samarbetet mellan oss och personalen på Södra Strands dagverksamhet har lett till att de i sin egen verksamhet börjat använda sig av veckobrev. De har inspirerats av de veckobrev som vi delar ut till grupperna efter deras besök i Per-Albintorpet. Något som har uppskattats mycket även av de anhöriga som här finner naturliga samtalsämnen. Detta är ytterligare ett exempel på hur utbytet av idéer berikar och flödar mellan sektorerna under projektets gång
  - *Öppethus till 1950-60-talet:* Nya teman för öppethusdagarna har också fötts under projektets gång. Musikens betydelse är stor inte minst för personer med demenssjukdom. Tillsammans med Estrad Norr och enskilda musiker har vi format ett program med musik från 50-60-tal som attraherar yngre personer med begynnande demenssjukdom. Utifrån förslag från dagverksamheten har också en helt ny öppethusdag utvecklats med tema dansbaneminnen från 50-60-tal där den ursprungliga tanken var att nyttja Jamtlis nya dansbana. (se tidigare text)
- Museiledningen har beslutat att även fortsättningsvis arrangera en öppethusdag per år för målgruppen. Medel kommer att reserveras från den ordinarie utåtriktade verksamheten.
- *Tillgänglighetsförslag:* Ett annat resultat av samverkan är att ett tillgänglighetsförslag sammanställts för användande av Per-Albintorpets ladugård och Lusaflokojan i Skogsbyn. Förslaget har presenterats för ansvariga personer på museet. Om åtgärderna kommer att genomföras innebär det stora fördelar

tillgänglighetsmässigt vid kommande öppethusdagar. Något som kommer att gynna alla typer av verksamheter i miljön.

- *Slussfunktion:* Ett viktigt mål med verksamheten var att öka deltagarnas lust och intresse för att besöka den dagverksamhet som kommunen erbjuder. Genom att erbjuda hemmaboende med begynnande demensjukdom en möjlighet till social samvaro och minnesstimulering i Per-Albintorpet har steget inte varit så långt till att därefter gå vidare till dagverksamhet. Projektet har haft en betydelse även för den anhörige som på så sätt får ”en inskolning” i att lämna över ansvaret till någon utanför den närmaste familjen. Detta har inneburit en nödvändig anhörigavlastning. Eftersom en av personalen som mött upp i Per-Albintorpet i sin ordinarie verksamhet återfinns inom dagverksamheten blir steget ännu lättare. Den personen kommer också att vara ansvarsperson när den demensjuka efter fyra veckor börjar på dagverksamheten. Ett fantastiskt resultat under projektiden är att mellan 90-100% av deltagarna i eftermiddagsgruppen gått vidare till dagverksamhet.
- *Ubyte emellan sektorer: Äldreomsorgen – museet.* Genom utbildningsdagar, det gemensamma arbetet med grupper och utvärderingar som vi haft tillsammans med Södra Strands personal, har det skett ett utbyte av erfarenheter och kunskaper. Nya teman vidareutvecklades och förfinades. Även förslag på samverkansparter och att se hinder/möjligheter, underlättades av samarbetet. Vi från museet rör oss ”på otrampade stigar” och tack vare samarbetet har vi fått hjälp att inte gå ”vilse”.

Inspirationsdagar för ett antal av länets kommuner och deras kulturombud/dagverksamhet samt hembygdsföreningar har medfört en spridning av projektets resultat till dessa målgrupper. Även museets egen organisation har tack vare projektet blivit medvetna om en ny målgrupp. Museets arkiv har fått information om den stora besöksgrupp från dagverksamheten som ofta besöker museets hemsida och tittar på bilder från arkivet. Projektet har blivit ett led i att arbeta med nya målgrupper och med social inkludering på ett museum.

- *Utbytet mellan museerna:* Etnologiskt material - genom diskussioner med Murberget angående det etnologiska material som vi via personernas berättelser får ta del av, har vi kommit fram till följande: Det är problematiskt att göra intervjuer/inspelningar med enstaka personer när vår roll är att hålla hela gruppen engagerad och känna sig bekräftad.

Rekvisita, teman och miljöer är ämnesområden som ständigt är intressanta att diskutera och inspireras av hos varandra. Ringves ämnesområde i musik och trädgård, har gett oss många nya infallsvinklar. Murbergets ”tre spår” där skördetid har varit ett av spåren har också gett nya idéer. Det går inte med ord beskriva hur viktiga dessa fysiska träffar har varit för möjligheten till utbyte och stimulans.

Minnesväskor är något som också Murberget satsat på att utveckla till sina ”tre spår”. Utformning, mängden rekvisita, behov av faktaunderlag och möjlighet till spridning har varit intressant att diskutera med äldreomsorgens personal.

### Ringve:

Vi har sett at Ringve er en ypperlig arena for minnestimulans, med sitt fokus på musikk og botanikk, og prosjektet på Ringve ble mye bedre enn forventet.

- *Mindre sammanhållen grupp:* I motsetning til planen om å følge lik metode som Jamtli, bestemte vi oss tidlig for å jobbe med kun en liten gruppe av demensrammede. Arbeidet med denne gruppen gav oss en unik mulighet til å finne ulike metoder og aktiviteter som passer til demensrammede, men også å lære hvilke aktiviteter vi bør unngå.
- *Veckobrev:* Jamtlis idé om å gi gruppen et «ukesbrev», med bilder og tekst på hva de har gjort den dagen, har fått veldig bra tilbakemelding. Brukerne kan ofte ha glemt hva de har gjort når de kommer tilbake til dagsenteret, eller hjem, så da er det godt å vise til dette brevet til pårørende.
- *Tillbud:* Som planlagt har prosjektet har gitt oss stoff og erfaring til å jobbe med et kontinuerlig tilbud. Dette settes i gang oktober 2014, og her jobber vi for å finne flere samarbeidspartnere i Trondheim Kommune og andre institusjoner som har vært begeistret for prosjektet. Modellen vi kommer til å følge blir mer lik Jamtlis – hver brukergruppe kommer på Ringve i 8 uker av gangen – og de 8 ukene kommer til å være mer basert på årstiden og noen få teman.
- *Utbyttet mellom museerna:* Prosjektet har skapt et flott samarbeid mellom Ringve musikkmuseum og Ringve botaniske hage. Vi har i løpet av prosjektet hatt flere kreative samarbeid, som f.eks. Halloween, men også sett på hvordan vi kan tilrettelegge hele Ringve for forskjellige grupper. Dette har vært et givende samarbeid, og det kommer til å fortsette videre.
- *Ubyte emellan sektorer: Äldreomsorg – museer:* Ringves samarbeid med Valentinlyst helst og velferdssenter har vært meget givende, og responsen fra de har vært spesiell god. De har også fått mye inspirasjon fra samarbeidet med Jamtli og Murberget, og deres arbeid med gjenstander. Etter besøk i Sverige, satte personalet på Valentinlysts Helse og Velferdssenter opp et nytt erindringshjørne på senteret, og det har fått meget positiv tilbakemelding fra brukere og pårørende. De har også utvidet sitt bruk av sang på helsesenteret.
- *Utvärdering:* Någon utvärdering av deltagarnas psykosociala staus före och efter att de påbörjat besöken på Ringve har inte genomförts. Trondheims kommun frarådet oss å begynne en slik "forskning", siden dette ville kreve mye mer budsjett, taushetsplikt og



ressurser. Vi har derfor ikke lagd noe skjema på dette. Men vi har hatt en dialog med personalet på Valentinlyst som har gitt tilbakemelding om at brukerne er veldig positive etter et besøk på Ringve, til og med de som kan virke litt skeptisk på vei til Ringve. Dette kan skyldes at de ikke husker helt hva vi gjorde forrige uke, men det øyeblikket de kommer inn i huset, så forsvinner disse bekymringene. Annen tilbakemelding er at en sjenert bruker har blitt mer utadvendt på senteret, og at flere har dannet vennskap.

### **Murberget:**

Før museet har aktiviteterna medført at museet utvidgat sitt arbeidsfält, sitt kontaktnät och sitt kunnande på ett genomgripande sätt. Projektet har fått stor uppmärksamhet, inte minst i samband med Kungabesöket. Föreläsningar har efterfrågats i många sammanhang t ex för SPF, Pensionärsuniversitetet samt kommunfullmäktige i Härnösand. Ett samarbete har inletts med den ideella föreningen ”*De Gamlas Vänner*”.

För anhörigcenter har samarbetet skapat mervärde i form av trevliga och givande aktiviteter för brukare och deras anhöriga. Det har varit ett bra avbrott i det ordinarie stöd till tidigt demenssjuka och deras anhöriga. Museets verksamhet har bidragit med hjälp då det gäller att levandegöra historia och stärka den personliga historien hos de minnessvaga.

Vidare har dessa lättsamma träffar bidragit till att stärka relationerna mellan brukarna. Detta utifrån att varje brukares personliga historia lockas fram och man hittar gemensamma erfarenheter. Dessa relationsstärkande aktiviteter är bra för de som arbetar på anhörigcenter då starka relationer gör det lättare att samtala om svåra saker som sjukdom och i vissa fall hot och våld. De enskilda slappnar av i miljön på museet och de upplever besöken som harmoniska. Deras känsla av harmoni gör att de fungerar bättre och att de kommer ihåg besöken då alla minnen knyts till känslor. Många av våra brukare minns besöken länge och samtalar även om dem efter att de ägt rum. Detta är ett viktigt och intressant mervärde som visar på att aktiviteterna är bra och har effekt även efter besöken. De anhöriga upplever att de slappnar av i miljön på museet och att de kan njuta av harmonin och berättelserna som kommer upp. De kan också vila i att de vet att fokus inte är på demenssjukdomen utan på historia och på deras egna erfarenheter.

### **Samverkan med kulturarvsinstitutioner i Norden**

Under projektiden har de deltagande institutionerna haft möjlighet att besöka Oslo och deltagit i deras nätverk ”möten med minnen”- en samverkan mellan norska museer och äldreomsorg, geriatrik. Projektet har presenterats för det norska nätverket vid två tillfällen och kontakter knutits. Kontakt med Danmark och friluftsmuseet ”Den gamle by” som under en lång tid varit ledande i utvecklandet av verksamhet för äldre med demenssjukdomar har besökts. Samarbetet med projektet ”Möten med Minnen” har fortsatt via Alzheimerfonden och Nationalmuseet i Stockholm.



**Avvikelser från förväntningar i ansökan:** Gemensamt för de deltagande institutionerna är att arbetet med att skapa möjlighet för äldre med begynnande demenssjukdom att besöka museer har utvecklats kontinuerligt under hela projektiden. Verksamheten har nått en betydligt större målgrupp än vi beräknade att nå. Antalet kvinnor som deltagit har i procent överskridits med ca 800 % och antalet män med ca 600 % .

**Anledning till avvikelserna:** Orsaken är att ett större antal grupper från särskilt boende och dagverksamhet samt hemmaboende med hemtjänst/ anhöriga kunnat erbjudas möjlighet att delta i projektet och dess olika former av verksamhet. Totalt sett är också antalet kvinnor högre eftersom de generellt lever längre än män. Dessutom är de överrepresenterade som personal inom äldreomsorgen. Murberget har även lyckats nå vårdutbildningar med många kvinnor.

### 3.4 Övrigt

**Jamtli:** *Erfarenheter kring planering: Att skapa en grupp:* Det tar tid i anspråk att hitta de personer som ska ingå i gruppen samt göra de intervjuer som krävs till levnadsberättelserna. Under projektiden har arbetsterapeuten från Södra Strands enhet stått för den viktiga insatsen. Kommunens demenssteam, hälsocentraler och anhöriga kan också komma med tips på hemmaboende personer i behov av stimulans. Att hitta personer av olika kön, i rätt ålder som man bedömer kommer att trivas ihop är inte alltid lätt. Eftersom levnadsberättelserna är så avgörande i både upplägg av teman samt vid framtagning av bildmapparna har det varit av vikt för planeringen av verksamheten att vi fått detta underlag så snart som möjligt innan gruppen börjar. Omorganisationer och arbetsbelastning av de ansvariga personernas arbetsuppgifter inom vård- omsorg kan här ha betydelse. Därför bör inte start av nya grupper planeras in för nära varandra i tid.

**Ringve:** Pga. sykemelding, så har det ikke blitt noen evalueringsmøter mellom Ringve og Valentinlyst helse og velferdssenteret i den siste perioden. Mye ble sagt under avslutningskonferansen på Ringve, og vi har hatt mye og bra dialog under hele prosjektet. Vi tar opp kontakten igjen oktober, 2014. Det samme gjelder kontakten med Vibekke Vange fra Ringve Botaniske Hage og Sverresborg. Vi ser veldig fram til å fortsette arbeidet med demensrammede på Ringve musikkmuseum.

**Murberget:** För tillfället tar vi sats för att kunna fortsätta arbetet i andra former efter projektidens slut. Politiker i Härnösand och Landstinget ger oss sitt stöd, projektet omnämns ofta i officiella sammanhang, nu senast i Härnösands Kommuns nya kulturplan. Länsmuseum avsätter 10 % arbetstid för några nyckelpersoner att fortsätta arbetet. I samband med Kungabesöket fick Margareta Bergvall och Sara Öhman en direkt inbjudan av Drottning Silvia att medverka på Silviastiftelsens inspirationsdag i Stockholm den 28 april 2014. Projektet beskrevs också i bild och text på Kungahusets Facebooksida.

Vår erfarenhet är att det pågår ett kontinuerligt utvecklingsarbete under hela projektiden och i vårt arbete riktat till demenssjuka och deras anhöriga. Allt eftersom kompetens, erfarenheter och dialog med de berörda personerna och Härnösands Kommun har fördjupats har kunskapen ökat och vi hittar ständigt nya infallsvinklar. För museets del är det viktigt att i framtiden försöka ta in detta etnologiskt intressanta material i museet. Hittills har dokumentation inte varit prioriterat inom projektet på grund av tidsbrist och andra prioriteringar. Vi har också en önskan att skapa miljöer, lokaler och rekvisita från senare tider. Just nu arbetar vi med 1960-tal.

Härnösands Kommun hoppas på en fortsättning av samarbetet och en fortsatt utveckling av denna form av aktiviteter. Det som kan utvecklas är att personcentrera besöken än mer, så att besöken utgår från de enskildas historia och identitet i än större utsträckning. Det är viktigt att man i en fortsättning planerar in tid för samverkan mellan personal på anhörigcenter och pedagogerna. Det kräver resurs till samverkan från bägge parter. Vidare är det bra om andra aktörer inom kommunen kan hjälpa till med det administrativa om en fortsättning bygger på projektmedel. I nuvarande projekt har de administrativa delarna tagit mycket tid och kraft. Det är nästan nödvändigt att de som jobbar närmast brukarna får ägna all kraft till att göra aktiviteterna meningsfulla.

#### **4. Indikatorer**

Notera att indikatorer både för A (Ekonomisk tillväxt) och B (Attraktiv livsmiljö) kan förekomma i ett projekt.	Antal enligt projektbeslut	Resultat vid projektslut	Kommentarer
Antal kvinnor yngre än 15 eller äldre än 24 år som deltar i projektet.	80	672	Murberget har via facebook även 1500 personer som följare
Antal män yngre än 15 eller äldre än 24 år som deltar i projektet.	60	403	
<b>Resultat indikatorer</b>			

(A) Antal kvinnor som deltar i gemensamma utbildningar och praktik.	10	104	
(A) Antal män som deltar i gemensamma utbildningar och praktik	2	20	
(B) Etablerade institutionella samarbeten.	3	10	Östersunds kommun – det sociala innehållet

## 5. Projektets påverkan på de genomgående (horisontella) kriterierna

### 5.1 Gränsregionalt mervärde

Projektet har ökat det gränsregionala mervärdet inom flera dimensioner. Nedan följer en presentation av dessa övergripande mervärden.(i kursiv text) Därefter en fördjupad och konkret presentation av vad mervärdet har bestått i under projektets genomförande.

***Politiskt mervärde-** genom vårt samarbete över gränserna har vi ökat förståelsen och insikten i varandras arbetsfält. På så sätt förstår vi varandra bättre vilket har medfört att tilliten till varandra och varandras kompetenser har ökat. Något som har underlättat och skapat förutsättningar för samarbete och partnerskap under och efter projektiden. Även samverkan med andra europeiska projekt har bidragit till att sprida information om vårt arbetssätt i projektet och gett oss insikt i andra länders arbetssätt.*

***Institutionellt mervärde** – genom att vi inlett detta samarbete mellan olika institutioner har vi knutit kontakter över både lands- och sektorsgränser. Något som i framtiden kommer att underlätta för utbyte erfarenheter och metoder med andra museer kring minnesstimulering. Även de nära kontakter som upprättats mellan kommuner och regioners huvudmän och personal inom äldreomsorgen kommer att underlätta och bidra till kommande verksamheter.*

***Socialekonomiskt mervärde-** genom samverkan över traditionella sektorsgränser som genomförts, kulturinstitutioner och kommunernas äldreomsorg, har nya samhällsliga resurser mobiliserats och kunnat komplettera, inspirera och ge varandra nya kunskaper Denna breda samverkan från olika aktörer kan vara början till ytterligare sociala projekt mellan kulturinstitutioner och vård- och omsorg. Sektorsövergripande projekt som både höjer livskvalitet och tar till vara samhällets resurser på ett positivt sätt.*

***Socialkulturellt mervärde-** genom att vi ömsesidigt ökat våra kunskaper om varandras arbetsfält inom våra olika sektorer, har vi upplevt både likheter och skillnader som*

*gemensamt utvecklats till nya insikter och drivit projektet framåt. Vi har tack vare detta utbyte kunnat hämta ny inspiration utifrån varandras verksamheter. Inspiration och insikter som vi kommer att fortsätta att sprida inom våra respektive sektorer.*

Det gränsöverskridande arbetet har gett oss möjlighet att utveckla verktyg i samverkan med museer och vård- och omsorg i Västernorrland, Jämtland och Trøndelag. Vi möts kring vår omsorg och vilja att skapa ett mer innehållsrikt liv för dessa drabbade personer och deras anhöriga. Vi har inom projektet skapat positiva upplevelser som ger de demenssjuka personerna ingångar till sin egen livshistoria. Det nära samarbetet mellan Härnösands, Östersunds och Trondheims kommun har inneburit ett ömsesidigt utbyte av erfarenheter och kunskap mellan vård- och museipersonal. Det är i gränssnittet mellan kulturhistorisk- och omvårdnads kunskap samt de demenssjuka personernas tidigare minnen och livskunskap som utvecklingen av projektet har skett. Att då kunna vidga erfarenheterna och synsätten med erfarenheter från Trøndelag har varit av stort värde för projektet.

Tack vare det nära samarbetet med kommunernas vård- och omsorg har vi fått många nya insikter och framför allt förhållningssätt och mer kunskap om bemötande och demenssjukdom. Det har varit ovärderligt för projektet och i hög grad bidragit till vår egen fortbildning och kompetensutveckling. Kontinuerligt under projektets gång har personal från äldreomsorgen utbildats i möjligheten att nyttja kulturarvet, dess fysiska miljöer och artefakter i minnesstimuleringsarbetet. Antalet personal som utbildats är betydligt större än det utsatta antalet i projektansökan. En ömsesidighet har skapats eftersom personal från museerna även getts möjlighet att delta i utbildningar/studiebesök som riktat sig till äldreomsorgens personal. Även i vardagsarbetet har ett kontinuerligt utbyte skett emellan de olika personalkategorierna. Ett utbyte som även skett mellan de olika länderna och regionerna.

Det gränsregionala mervärdet är stort eftersom både svenska och norska erfarenheter från de olika sektorerna i samhället (kulturen och vården) har möjlighet att mötas. Även olika nätverk från vardera sidan om gränsen, med sina olika perspektiv, har berikats av varandra. De olika museerna med sina olika inriktningar har också varit utvecklande för projektet med sina varierande teman: musik, växter och friluftsmuseets didaktik och miljöer. På svenska sidan har vi till exempel berikats av den metodik kring användandet av musik och trädgård som Ringve utvecklat i sitt minnesstimuleringsarbete. Valentinlyst har i sitt arbete på sin institution tagit fasta på att skapa miljöer från förr. Något som de inspirerats av vid besök på Murberget.

Institutionella samarbeten mellan de deltagande museerna och kommunerna har etablerats och nätverkskontakter knutits med det nationella norska nätverket, det danska via ”Den gamle by” och Nationalmuseums landsomfattande projekt ” Möten med Minnen” samt även med Region Skåne. Kontakter som har förstärkts och fördjupats under den sista perioden.

Under projektiden har tre gemensamma projekt -planeringsmöten genomförts på svensk och norsk sida samt en avslutande konferens i Trondheim. Samtliga institutioner som deltar i projektet har besökts. Gemensamma studieresor till Oslo (Möten med Minnen) samt till Århus

i Danmark och "Den gamle by" har också genomförts därtill kan läggas enskilda studiebesök av deltagare från Norge och Sverige. Sammantaget har dessa gränsöverskridande kontakter utvecklats, berikat och lett till en bättre samordning av projektet. Något som inte hade varit möjligt utan projektet.

Genom denna samverkan med Jamtli, Östersunds Kommun, Valentinlyst och Ringve har vi fått omfattande stöd i arbetsmetoderna, nya idéer för genomförandet och, inte minst, ett idé- och tankeutbyte som har varit fantastiskt.

Ringves projektleder har skapt meget gode samarbeid mellom museer som Rockheim og Sverresborg, som også tilbyr omvisninger til eldre. Demens er derimot et tema som flere formidlere kan lite om, så Ringve har fått en ledende rolle her. Ringves erfaringer skal spres til flere museer innen Museene i Sør-Trøndelag, ettersom mange ser behovet for flere tiltak til denne gruppen. Ved å være i Ressursgruppen for senior kultur i Trondheim, gjøres disse tilbudene mer kjent blant Helse og Velferdsmiljøet i byen.

*Samverkan över traditionella sektorsgränser:* Verksamheten vid samtliga museer tillsammans med sina respektive kommuners äldreomsorg, vittnar om att de olika sektorerna kommit närmare varandra under projektets genomförande. Det nära samarbetet i "praktiken" i det direkta genomförandet av verksamheten, har betytt mycket för att sektorerna fått möjlighet att närma sig varandra. Även kontakter inom de respektive förvaltningarna på ledningsnivå har tagits och kommer förhoppningsvis att leda vidare till ytterligare verksamhet.

De kontakter som etablerats i Västernorrlands län kan tjäna som ett exempel på vad projektet har kunnat leda fram till. Mellan Härnösands Kommun (anhörigcenter, socialförvaltning och boenden) m fl kommuner, landstinget (demensöverläkare Eva Oskarsson) och Murberget har utvecklats ett mycket gott samarbete. Ett unikt och genuint samarbete där geriatrikläkaren har täta kontakter med anhörigcenter. Tillsammans med anhörigcenter och Murberget har projektet utvecklats, planerats, genomförts och marknadsförts. En samverkan som skapat en stor trygghet för Murbergets personal. En hållbar form för samverkan har utvecklats som även har en hållbarhet inför framtiden. Projektet har varit utvecklande för alla parter och haft en gynnsam inverkan på anhöriggrupper och demenssjuka personer som tagit del av projektet. Murbergets personal vittnar om att arbetet med demenssjuka personer tack vare projektet fått allmänhetens och politikernas intresse att vakna. Att arbeta med Livslångt lärande "från vaggan till graven" har inneburit att museets verksamhet nu verkligen vänder sig till alla länsinvånare. Allmänhetens attityder har förändrats och Murbergets uppfattning är att projektet "Museer och Minnen" har bidragit till detta. Det är kanske den mest betydelsefulla gränsöverskridande effekten för Murbergets del.

## **5.2 Bättre miljö**

Projektet är miljövänligt på alla sätt. Däremot har ingenting varit specifikt inriktat på miljöarbete och förbättrande av miljö. Kanske arbetar vi med kunskapsöverföringens ekologi, på så sätt att de anekdoter, livserfarenheter och livsberättelser vi har fått ta del av, bevaras och

används i nya möten med demenssjuka personer och andra. Genom att livet förr var mer resurssnålt reflekterar vi ofta över miljön förr och nu.

Genom att projektet riktar blickarna på en äldre period i historien lyfts medvetenheten och intresset för en tillvaro där man tog tillvara sina resurser på ett annat sätt och levde mycket mer energisnålt och konsumerade mindre än idag. Återvinning står här i fokus. Samtal där naturhushållning och kretsloppstänkande berörs är en återkommande röd tråd i samtalen.

Via bruk av hagen og samtaler rundt byhistorie med fokus på "hjemmet" og kjøkkenet har ett hållbart levnadssätt fokuserats. Her deler brukerne egne historier rundt gjenstandene, og vi diskuterer bruken rundt de, og ofte hvordan ting har forandret seg gjennom årene.

### **5.3 Jämställdhet mellan kvinnor och män**

**Jamtli:** Inom projektet har aktiviteter utarbetats som passar såväl män som kvinnor. Vi har varit noga med att ta fram minnesupplevelser som täcker både det maskulina och det feminina området. I aktiviteter som kan ses som traditionellt kvinnliga finns inslag av manliga som till exempel vedhantering och eldning av järnspisen, separatorns skötsel och användning, malning av kaffebönor.

**Ringve:** Når det gjelder bruk av sang, så har valgt av sanger som er like kjent for menn, som kvinner. Tekstene blir kjapt gått gjennom, så de ikke utelukker noen.

Vi har hatt flere aktiviteter som er rettet mot begge kjønn, som trommekurs. Likevel er det vanskelig å unngå å gjøre aktiviteter som pynting, baking og potting. De to mennene som er med i prosjektet blir med på disse aktivitetene, og gjør sitt beste. Det hjelper at pleieren Lars også tar del i aktivitetene.

**Murberget:** Vi har lagt merke till att många aktiviteter som kan synas vara specifikt kvinnliga utifrån våra "fördomar" i själva verket är lika självklara för männen, fast ibland ur en annan utgångspunkt/synvinkel. En viktig genusaspekt är att våra deltagare ofta är emellan 50 – 100 år. Det tidsspännat innebär att vi måste vara öppna och fördomsfria utifrån aspekten kvinnligt-manligt. Samhället har utvecklats väldigt mycket och då måste vi ta hänsyn till att män och kvinnor som är 50 eller närmare 100 år har helt olika utgångspunkter. Kanske är det så att i verksam ålder har det varit mindre tydligt att männen gjort kvinnoysslor och vice-versa. Under den tid de här personerna har levt, har de könsstereotypa rollerna förändrats och suddats ut alltmer. Männen i våra grupper har som barn varit tillsammans med sina mammor och gjort och lärt sig deras sysslor. De relaterar till kvinnliga sysslor utan att det är omanligt. "Kvinnliga" sysslor som mamma eller andra äldre kvinnliga släktingar har utfört, innebär en trygghet också för män och de har oftast kunskap om hur dessa sysslor ska utföras. Samma gäller kvinnor i förhållande till deras fäder, men det är inte lika tabubelagt. Om man utgår från deras erfarenheter från barndomen är sysslor och arbete inte lika uppdelat. Och det är just barndomsupplevelser som kommit i fokus i samtalen. Detta är intressant eftersom vår bild av deras liv i viss mån bygger på vår egen tids könsuppdelning och förförståelser.

Genom att demenssjukdomen ofta medverkar till att de drabbade tappar kunskaper, kan det ibland vara tillfredställande att få visa prov på exempelvis sin manlighet genom att kunna elda eller bära tungt. Jämlikhet är också att kunna få vara av det kön man är med normer och attribut.

#### **5.4 Etnisk mångfald och integration**

**Jamtli:** Projektet har varit öppet för deltagare med olika etnisk bakgrund men eftersom de i dagsläget inte är så vanligt förekommande med denna grupp i det mittnordiska bältet har huvuddelen av projektets deltagare huvudsakligen varit äldre med svensk/norsk bakgrund. I den mån äldre med utländsk bakgrund ingått har projektet försökt söka vägar att skapa minnesupplevelser för dem. När det gäller minnen från förkrigstid och från en jordbruksbakgrund finns ofta många likheter över nationsgränser. Musik, aktiviteter och upplevelser i en botanisk trädgård är också lättare att anpassa till människor med skiftande etnisk bakgrund och kan dessutom verka inkluderande.

När det gäller människor med funktionsnedsättningar sätter på vissa håll de historiska miljöerna en gräns för besök. Vi har upprättat en plan för tillgängliggörande av främst Per-Albintorps miljön som vi hoppas ska kunna realiserats. Den innefattar även ytterligare miljöer som vi ofta använder oss av på Jamtliområdet under de öppethusdagarna.

Klassmässigt strävar vi efter en blandning av personer med varierad socioekonomisk bakgrund. Jamtli har deltagare och personal med en bakgrund från till exempel Finland och Polen. Under projekttiden har vi även haft deltagare som arbetat utomlands under stor del av sitt yrkesverksamma liv. Detta har lett till intressanta diskussioner och jämförelser emellan olika kulturer.

**Ringve:** Med en äldre brukargrupp er det vanskelig å få til mye etnisk mangfold i dette prosjektet. Muligens senere grupper vil være mer mangfoldig. Nå har vi kun en tysk bruker, ellers er alle fra Trondheimsområdet.

**Murberget:** Grupperna har varit socialt heterogena, på ett liknande sätt som i den gamla folkskolan. Vi har heller inte mött annan etnicitet annat än finska krigsbarn/invandrare. I framtiden måste hänsyn tas till samhällets förändrade sammansättning av etniska svenskar och nya svenskar.

#### **6. Informationsinsatser och skyltning av projektet**

Projektets verksamhet och resultat har fått en mycket god spridning till de målgrupper som avsågs i beslutet. Nedan följer en redogörelse för vilka målgrupper som avsågs samt tillvägagångssättet för erfarenhetsspridningen. ( se utförligare text- under avsnittet 3.2 målgrupp/resultatmottagare)

1. *Personer med begynnande demenssjukdom och deras anhöriga samt personal och boende på särskilt boende:* Informationsinsatserna har skett på följande sätt till målgruppen: genom fysiska möten mellan ansvarig personal från äldreomsorg och demensteam. Informationsblad med presentation av den verksamheten som erbjudits



samt veckobrev. Genom redaktionell text, inslag i radio och tv, information på hemsidor och genom eget deltagande i aktiviteter.

## 2. *Personal inom kulturarvssektorn och vård- omsorg, högskolor/universitet:*

Information om projektet har spridits inom projektparternas organisationer och respektive nätverk samt genom utbildnings- och inspirationsdagar. Gemensamma presentationer har gjorts i Oslo inför det norska nätverket "Möten med Minnen" samt under två NCK konferenser. Föreläsningar har också genomförts för vårdutbildningar i Härnösand och Övik samt för forskare vid Umeå universitet. Kommunala och regionala beslutsfattare i respektive regioner har också via möten/föreläsningar nåtts av projektet. Två akademiska uppsatser har under projekttiden skrivits om projektet. Som tidigare nämnts har Murberget en tydlig roll i flera vårdutbildningar och dess verksamhet efterfrågas i många kommuner, vilket på sikt med stor sannolikhet kommer att innebära medverkan i fler vårdutbildningar.

*Parternas egen personal har fått information genom:* fysiska möten med besök på alla parter institutioner varav två fördjupade seminarier men främst genom telefonsamtal och mejlutskick. Parternas egna organisationer har fått information via interna möten som personalmöten, avdelningsmöten och sektionsmöten. Information har också skickats ut i interna mejlsystem och funnits på projektets hemsidor.

*Allmänheten har fått information om projektet via:*

*Hemsidor:* Samtliga institutioner som deltar har via sina hemsidor presenterat projektet.

*Skyltning:* Interreg Sverige-Norge logotypen och EU-flaggan har funnits med i den tydliga skyltning som visat att projektet fått stöd från Europeiska regionala utvecklingsfonden. Vid samtliga projektaktiviteter som t ex inbjudan till särskilt boende, anhöriga, dagverksamhet öppethusaktiviteter, inspirationsdagar och föreläsningar har det tydligt visats att "Museer & Minnen" fått stöd från Europeiska regionala utvecklingsfonden. Vidare har det också framgått i utskick, informationsblad, veckobrev och på hemsidor där dessa aktiviteter presenterats. Projektmedarbetarnas arbetsplatser och museets miljöer har också varit tydligt märkta med skyltar om att arbetet skett med stöd från Europeiska regionala utvecklingsfonden genom dekalen "Här pågår ett Interreg-projekt".

*Redaktionell text, tv och radio:* Projektet har väckt stort medialt intresse på samtliga tre orter och gjort att projektet nått många. Både regional radio och tv har uppmärksammat projektet vid en rad tillfällen under projekttiden. Lokaltidningar och nationell fackpress har också skrivit artiklar under åren som gått. Projektet har beskrivits i en lång artikel i tidningen/magasinet Qrage (en tidning för Vision om socialt arbete i Sverige).

Tidningen Bygd och Natur (Sveriges Hembygdsförbund) har skrivit en artikel om arbetet på hembygdsgrändar inom projektet (publiceras 2014).

Ett studiebesök som uppmärksammades mycket var det som kungen och drottningen gjorde på Murberget, vilket var föranlett av Drottning Silvias intresse för vårt projekt- ett besök som fick mycket stor spridning i sociala medier.

I november støttet Ringve en teaterforestilling Alle Disse Dagene, som tema hadde demens. I samarbeid med denne forestillingen gav vi en forestilling til årets TV-aksjon på NRK, som hadde demens som tema.

*Presentationer* av projektet har gjorts for: Regionförbundet i Västernorrland och Jämtland, kommunfullmäktige och allmänhet i Härnösand, Svenska pensionärsförbundet och Pensionärsuniversitetet i Härnösand.

September hadde Ringve besøk av Norges biskoper. Helle Singsaas og direktøren mottok de, og brukte store deler av besøket på å fortelle om demensprosjektet. De ble med på allsang, og fikk med seg et «ukesbrev» etter besøket. Flere av biskopene viste videre interesse for prosjektet. Helle Singsaas hadde også et møte med ressurscenteret for demens for å diskutere samarbeid i 2014/2015. De vil gjerne delta på et nytt prosjektet, med fokus på unge demensrammede.

Östersund 2014-01-30



Britt-Marie Borgström

Prosjektledare, Stiftelsen Jamtli

